

GİRİŞ

Hiç düşündünüz mü, neden bize bol bol özgürlük pazarladıkları süreçte evlere hapsedik?

Hiç düşündünüz mü, neden size sürekli cebinizdeki doların, avronun veya liranın her kuruluşunun arkasında bir merkez bankası olduğunu, sizi takip ettiğini anlattılar?

Hiç düşündünüz mü, acaba merkeziyetsiz dünya fikrini, bir diğer deyişle dünya dışında bir hayatın var olabileceğini, Mars'a gidebilme, kolonileşebilme fikrini hayatımıza, aklımıza sokan Elon Musk, nasıl ve ne zaman kripto paralarda bu kadar söz sahibi olabildi?

Hiç düşündünüz mü, neden kural istemeyen para babaları bile sıkışınca devletlere güvenmek istedi?

Düşünmediyseniz hemen özetlemek isterim: Pandemi ve yaşadıklarınız tesadüfen gerçekleşen olaylar değil.

Kitabın ana sorularından bir diğeri geliyor şimdi de...

Sizin çalışma hızınızdan daha süratli basılan bir şey için niye çalışıyorsunuz? Bu âdil bir düzen mi? Hayat size hiç mi gülmeyecek?

Aslına bakarsanız içinde bulunduğumuz yüzyıl ve onun abisi yüzyılların bize sürekli kodladığı en büyük yalan şudur: Para biriktirirsen zengin olursun!

Bugün hepimiz çocuklara iyi bir eğitim al, güzelce okula git, iş sahibi ol, çok çalış, para biriktir ve borçlarından kurtul diyoruz. Aslına bakarsanız bu hayatta duyduğumuz en komik şey olabilir!

Bugün size oku, çalış, para kazan diyen öğütleri kim veriyor? Büyüklerimiz, nihayetinde toplum... Araştırmalara göre dünya toplumunun %88,9'u yeniliğe kapalı, insanlar eski düzeni tercih ediyorlar. En önemlisi de para basabiliyorlar.

Size aynı soruyu bir kez daha yöneltiyorum. Birilerinin sizin çalışma hızınızdan daha süratli basabildiği bir şey için çalışır mısınız? Daha doğrusu "biriktirerek" onlara yetişebilir misiniz? Oyuna dahil olabilir misiniz?

Hükümetlerin size ne yapıp yapamayacağını söylemesinden, sürekli artan vergilerden, kurallardan sıkıldıysanız, hoş geldiniz, buyrun... Elinizde tuttuğunuz kitap sizin kitabınız...

Haydi başlayalım...

KRİPTO PARALAR NASIL DOĞDU?

Dünyanın düzeni her elli yılda bir yeni krizlerle yeniden oluşturulur. Bu yolculuklarda endüstriyel gelişimler, icatlar, darbeler, liderler, siyasal ve sosyolojik akımlar etkili olur. Her ülkeninse benzer hikâyeleri vardır. Tarihteki her kriz, başlarken aynı sinyalleri verir. Aslında bu kırılımlar gizli kalmış dertlerin açığa çıkmasıdır. Derdi olmayan mutludur, süreçlere izleyici olur. Derdi olansa çıkış yolu arar, sanat yaratır, üretir.

Tarihte büyük dönüşümlerin ardından genellikle üretimin tavan yaptığını görürüz. Günümüzde de belki finans tarihinin en büyük isyanına, serzenişine tanıklık ediyoruz. Kripto paralar bu atmosferde iç yüzüyle bir yardım çılgılığı ve dış yüzüyle ekonominin en yeni sanatı.

Gelelim esas unsurumuz olan “insan”a... İnsanoğlu dünyaya ayak bastığı andan itibaren içsel açıdan bir arayış içinde yaşar. Bazen en mutlu olacağı anda bile mutsuz olur, sorgular, araştırır. Fizikî açıdan ise ana rahmine düştüğü andan ölene kadar süren “uzun” yolculuğunda aslında farkında olmayarak sadece çürümeye programlıdır. Bu esnada yaşadığı süreçleri sanki tesadüfmüş gibi algılar, planlar yapar,

belki de bir nevi Allah'ı kendine güldürür... Koca dünya işte böyle bir bir geçen hayat hikâyelerimizle döner durur.

Şimdi de günümüze gelelim. Pandemi dönemi, dünyanın bu düzeninde bizler için adeta tuz biber oldu. Özgürleşmeden dem vurulurken daha da sıkıştırıldı, basıldı hayatlarımız... Kendimden örnek vereyim, ben şu an yaşadığım 2021'in bahar dönemi itibariyle, on beş ay önceyi hatırlamıyorum! Ne yapardım, nasıl dolardı günlerim diye düşünüyorum. Bir mahkûma sorsanız size hayallerini, özgür kaldığında neler yapacağını anlatır ya hani, pandemi sürecinde siz de anlatmadınız mı arkadaşlarınıza neleri özlediğinizi, neler yapmak istediğinizi?

Siz de sadece yaşadığınız evler birbirine yakın diye arkadaşlarınızla dost olduğunuzu sanmadınız mı? İki kelime edebildiklerinize şükretmediniz mi?

Peki, sonra hatırlayacak mısınız bu yaşadıklarınızı? Eğer Covid-19 pandemisi hayatınıza değmediyse, sizi nefessiz bırakmadıysa veya sevdiğiniz birini almadıysa, bu günleri aradan yıllar geçince tebessümle mi, irkilerek mi hatırlayacaksınız?

Tüm bu sorular, çıkarımlar, bizi bugüne getiriyor. Çıkış noktaları ararken kriptomlaşan, merkeziyetsizliğin dayanılmaz çekiciliğine yönelen bireyler doğuruyor. Esasında işim gereği sonuna üç nokta koyduğum cümleleri kullanmam. İşim ekonomi, veriler. Onlar yalan söylemez, söyletmeye çalışanlara da zamanı gelince piyasa ağzının payını verir. Ama belli ki bu kitap üç noktaların, bilinmezlerin ve yeni anormallerin kitabı olacak!

Kripto paralar, 2008 yılında teknoloji anarşistleri tarafından hayatımıza sokuldular. Hedefleri o yıllara kadar biri-

kim sağlayan, klasik ama bir o kadar acımasız ekonomik düzene baş kaldırmaktı. Yaklaşık 8-9 yıl önce hayatımıza giren bu yeni para birimleri bir süreliğine sessiz sedasız geliştirildiyse de birkaç yıldır devlet başkanlarından dev yatırım şirketlerine kadar herkesin dikkatini epeyce çekmiş durumdalar.

Kripto paraların hedefleri alternatif bulmak, farklı olmaktadır. Bugün ise esas hedefleri para kazanmak oldu. “Acaba voleyi nereden vurabilirim?” sorusu yaygınlaştı. Diğer taraftan, “hayallerine giden yolda” bilinçsizce anasının babasının kefen parasını Bitcoin’e yatırırlar, sonra elindekini de kaybettiğinde intihar edenler gazetelere haber olmaya başladı. Çoğu zaman medyada pandemi koşulları sebebiyle sıkışan bir esnafın intiharı, kripto parasını kaybettiği için intihar edenlerin haberlerinden daha az görüldü.

Ülkeler ne yaptı peki bu süreçte? Kimi ülkeler kripto paraların yükselişini yasaklarla durdurmaya çalıştı. Kimi ülkeler regülasyon adı altında en çok korkulan vergi silahına başvurdu. Kimi ülkeler ise madencilik faaliyetlerine, üretim süreçlerine destek vererek, yeni nesil yatırım aracında söz sahibi olmanın peşine düştü. Biz ekonomistlerse 2021 yılına başlarken bu yılın köprü bir yıl olacağını konuşuyorduk. 2020 yılını pandemiyle heba ettiğimizi fakat aşılabilir ve tedavilerle bu salgının sadece 365 günle sınırlı kalacağını düşünmüştük. Hâlbuki koronavirüs hepimizi şaşırttı ve mutasyonları ile daha da güçlenerek hayatlarımızı zorlaştırmaya devam etti. Peş peşe gelen kötü haberler, artan vaka sayıları, aşı tedariklerinde yaşanan zengin-fakir kavgaları ile anlaşıldı ki evet, 2021 bir köprü yıl olacaktı ama adeta bir sırat köprüsü! Öyle bir köprü ki geçebilenlerin kurtulduğu, ancak geçmeye çalışanların üçte ikisinin düştüğü,

düşenlerin boğularak öldüğü, uçurumun üzerine kurulu incecik bir köprü...

Durum anlaşılınca, zihinlerdeki senaryolar değişmeye başladı. Klasik senaryoya göre pandemi çıkışında ekonomilerin ayakta kalabilmesi için merkez bankaları para basacaklar ve bu paralar ile sermaye hareketlerini başlatacaklardı. Böylece durma noktasına gelen ihracat, artan ithalat, yastık altında tıklılı kalan paralar hareket edecekti, ülkeler büyüyecekti.

Aşılar gelecekti. Herkes bu süreçte eşitti, sağlık söz konusuydu! Dünya o kadar âdil bir yerdi ki aşılara erişim kolay olacak, zengin fakir gözetilmeden aşılama roket hızıyla gerçekleşecek, hemen 3-4 ayda bulunan aşılar bilimde çığır açacaktı. Hatta o kadar kolay bir süreç vardı ki önümüzde; havalar ısınınca virüs ölecekti, biz de bahçeli evlerde keyif çatacağıktık! Altının fiyatı aşı haberleri ile düşecekti, dünyanın en önemli para rezervi piyasaya verilen fazla dolar nedeniyle değerini kaybedecekti. Gelişen piyasalarda inanılmaz para hareketleri olacaktı, biz cari açığımızı en aza indirecektik, döviz mevduat hesapları bozdurulacaktı. Dünya genelinde dolara talep azalacaktı, bütün halklar yastık altındaki altınlarını, paralarını getirip bankaların önüne yığacaktı. Krediler havada uçuşacaktı. Bankalar yoldan geçene kredi verecekti çünkü talep patlaması ancak karşılanabilecekti.

Büyüme rakamları dünyada hızla artacaktı. Borsalar rekor denemeleri yapacaktı. Herkes yatırım yapmak için bir yer, bir ülke arayacaktı. Ve en güzeli herkesin gözü Türkiye'de olacaktı.

Avrupa Birliği o kadar kardeş bir topluluktaki mensubu olan ülkeler birbirlerine maske ve aşı yardımında buluna-

çaktı. Gümrüklerde bu açıdan asla sorun yaşanmayacaktı. Ülkeler arası gümrük noktalarında gökkuşakları çıkacaktı... Hâşâ, maskelere el koymak falan akla gelmemeliydi.

Turizm de patlayacaktı. Eline pasaportunu alan seyahate çıkacaktı çünkü insanlar tasarruflarını değerlendirmek, paralarını harcamak isteyeceklerdi. “Deniz, kum, güneş” tatiline aç turistler Türkiye’ye akın edecekti.

Pandemi insanları öylesine kenetleyecekti ki “hepimiz kardeşiz” ve “neşeli günler” şarkılarından remix yapılacak, sokaklarda bangır bangır çalınacaktı. Tabii bu hayaller kurulurken herkes içine dönmüştü. Kitaplar okunuyor, ekmekler yapılıyor, konu komşuya dağıtılıyordu. Bundan sonra da bu iyi ilişkiler devam edecekti... Ama ne yazık ki pek öyle olmadı. Sizce bu güzel resmin neresinde boyalarımız bitti?

Hemen gerçeklere dönelim.

Aşıların bulunuş ve gelişim süreçlerinde pek çok sorunla karşılaşıldı. İnsanlar hayatlarını kaybetti, garip etkiler yaşandı. Amerika başta olmak üzere “büyük” ülkeler, önde gelen aşıları stokladı. Aşılar “küçük” ülkelere neredeyse koklatılmadı. Biden yönetimi başa geldiğinden bu yana sadece “pandemi paketleri”ni açıkladı ve diğer ülkeleri el altından birbirine düşürdü. Avrupa Birliği ülkeleri birbirlerinin hijyen malzemelerine el koydu. Gümrükler kapandı. Aşıya zenginler erişti; fakir ülkelerin çoğu, aradan geçen on yedi aya rağmen hâlâ aşının yüzünü göremedi. Enerji zengini ülkeler ürünlerini satmakta zorlandı, havayolları ve karayolları kapandı. Devletlerin birbirlerine yardımda bulunmasını bırakın; birbirleriyle ticaret yapmayı bile askıya aldılar, ülke sınırlarından bir kuruluşları çıkmasını diye

her şeyi yasakladılar. İhracat ile ayakta kalan ülkeler sıkıştı... Altın, aşılardan yaygınlaşması sonrasında düştü ama dolar düşmedi. Aksine güven anlayışı yine dolar üzerinden döndü. Amerika paket açıkladıkça doların değeri katlandı. Tüm dünya ayakta kalmak için nakitlerini ve rezervlerini harcadı. Sonraki süreçte ise güven arayışı başladı. Ancak iş şurada karıştı: Bütün dünya güvenli diye dolara abanınca baktılar ki bu artış, bu talep başka fiyatları uçuruyor. Hammadde bağımlılığını, dolar bağımlılığını, enflasyon bağımlılığını tırmandırıyor. O zaman ne yapılmalıydı? Özgür, dinamik, vergi ve enflasyon etkisinden yatırımcısını koruyacak bir düzen gerekliydi! Düşünelim, düşünelim... Cevabımız; evet bildiniz, kripto para! Böylece 2020-2021 yıllarında kripto para yatırımcısı sayısı tam 300 katına çıktı.

Dünya genelinde tartışma sürüyor. Mevcut ekonomik düzen devam mı etmeli, yoksa kripto paralarla çağ mı atlanmalı? İnsanoğlu değişime kolay uyum sağlayamaz. Eskiye duyduğu bağdan kurtulması zaman alır. Biz daha bu soruyu çok tartışacağız ama sanılanın aksine geleneksel yatırım araçlarını; altın, dolar, borsa gibi enstrümanları destekleyen, savunan kurumlar emin olun sizden çok daha yakın duruyor kripto paralara. Nasıl mı?

Eski FED Başkanı, bugün Amerika'nın Maliye Bakanı Janet Yellen'a bakalım. Adını mutlaka duymuşsunuzdur bu beyaz saçlı, kısa boylu, sevimli teyzemizin. Görev süresi 2010'da başladı ve 2014'te bitti. Bu süreç Bitcoin ve diğer kripto paraların yavaş yavaş palazlandığı, sayılarının süratle arttığı dönemleri ifade ediyor. 2012 yılında bugün sıkça konuştuğumuz Ripple doğdu, 2014'ün sonundan başlayarak 2015 yılında kripto paraların ikincisi Ethereum

dijital dünyadaki hayatına başladı. Tahmin edersiniz ki kripto para teknolojisi bir günde geliştirilemez; yazılımları tamamlamak, kullanıcıları sürece dahil etmek yıllar alabilir. Yellen dönemi bu açıdan kripto paraların en verimli, en köklendiği süreçlere karşılıktır. Yani bugün “iyi polis-kötü polis”i oynayan Yellen, kripto paraların kara para aklamak için kullanıldığını savunan Yellen, o kadar masum değildir. Bitcoin ve arkadaşlarının dolara endeksli olması da cabasıdır.

Yellen’in ve hükümetlerin kripto paraya bu kadar karşı durmalarının nedeni Amerika’nın Çin’e karşı durması ile benzerlik gösterir. Çin, yapısı ve işleyiş biçimiyle geçtiğimiz yirmi bir yıldır kesintisiz büyüdü. Hammadde ve ürün pazarındaki payını arttırdı. Bugün hiçbir ülke ürettiği üründe Çin malını dışarıda bırakarak toplama yapamaz. Çin malı ucuzdur, alacaklarınızı başka pazarlardan almaya kalksanız bütçeniz iki katına çıkar. Pahalı malı ise satamazsınız, pahalı malla rekabet edemezsiniz. Öyleyse gördüğünüz şu tabloda Amerika, Çin’in bu gücünü bildiği için ve gelecek on yılda ağırlığını daha da arttıracığından emin olduğu için, elinde fırsat varken onun önünü kesmeye çalışıyor diyebiliriz.

Aynı durum kripto para ile onun karşısındaki geleneksel yatırım araçları arasında da yaşanıyor. Kripto para teknolojisinin yapabileceklerini, vadettiklerini; doların, avronun yapması mümkün değil. Çünkü bu paraların gücü, devletler üzerinden belirleniyor. Siz dünyanın en zengini de olsanız, dolarla yatırım yapıyorsanız ABD’nin “tasması” boynunuzdadır. Ve işin kötüsü sizin gibi olan bir sürü insan vardır... Verdiğiniz vergi de cabasıdır. Örneğin Biden yönetimine bakalım. Bundan sonra parası olan Amerikalı-

lar, dünyanın öbür ucunda olsalar bile artacak vergi dilimlerinden etkilenenler. Kurumlar vergisi, yok eyalet vergisi diye insanların gelirlerinin neredeyse yüzde ellisini devlet kasasına sokacaklar. İşte bu gelirler, bu çıkarlar olduğu sürece Yellen ve diğer ekonomi liderlerinin kripto paralara sıcak bakması mümkün olmayacak, ayak sürünecekler. Üstelik kripto paralar sadece “al-sat” araçları değildir. Burada önemli olan kripto para teknolojisidir. Araçları, kurumları ortadan kaldıracak olması, ek gelirlerin önünü kesecek olması korkutucudur. Devletler için korkutucu olan unutmayın ki bireyler için fırsattır.

İşte bu kitapta amacımız, bu fırsatları doğru kullanmanıza yardımcı olabilmek. Ama öncesinde birbirimizi daha iyi tanımamız adına cevaplamanızı istediğim birkaç sorum olacak. Gelin beraber bakalım.